

tu bear badugu eta leioak kanpo-aldera ireki, gure inguruko gogo-giroa aldatu bearco dugu aurrenik, eta gogo-giro berri ori izango da literaturaren eredu eta eragille. Bide orretan abiatuak gera, nolana ere, nai-ta-ezkoa dugulako gogokoa dugun ala ez, eta Mujika'ren liburua bera aldakuntza orren aitzindari ozen bezala datorkigu. Aldi igaroa, berriz, ezin alda dezakegunez, obe genduke den bezala, bere urrian edo ugarian, artuko bagendu, artaz ahal dezakegun neurrian baliatuaz.

Izkuntzari dagokionez, berriz, nik ez dakit bear adifia konturatzen ote geran geure asmoak eta naiak ez datozela beti bat, aitzitik ba diruditela maiz aski elkarren etsai. Batetik, "erriagana" urbildu nai dugu eta orrera izkuntza makurtu. Bestetik, izkuntza batu, landu, eta eginkizun berrietarako gaitu. Nai dugun lekura makurtzen badugu, ordea, ez dugu ez batasunik, ez lantzerik, ez gaitasunik izango. Orretarako, izkuntza adifia landu bearco ditugu iztunak eta irakurleak, bestela, nai-ta-ez, gutxi batzuentzat ariko bait-gera, gero eta gutxiagorentzat. Ba dirudi, gaiñera, gramatika pixka bat ere bearco dugula, katalanak eta ortan saiatu biatira, gu baiño lehenago.

L. M.

LUIS M. MUJIKA, S.S.S. *Urdin eta burni — Azul e hierro: (Estetika Jainkoratze aalmenetan — La estética en las energías de la Redención)*. (41). 1965.

Oraintxu P. L.-ek *Herria*-n (maiatzaren 20-ekoa, n.º 773) esateu zuan: "Guk hemengo mintzairan deituko ginuen: *Urdin eta Burdin*". Baiña nik esango nuke baita emengoan ere. Eta Gipuzkuako zenbait euskalkitan orrela erabiltzen ez bada ere, olerki estetikak orrela eskatzen zuan, eta bertsolariak ere orrela jokatuko zuan.

Eta *Herria* astekariaren irizpidea aipatu dugunez, P. L.-k egoki jartzen dituan itz batzuek emen ipiniko ditut: "Olerki edo poema hoietan elgarri josi nahi lituzke zerua eta lurra, grazia eta haragia, ikus ez ditaken mundua eta ikus ditakena." Panteismo kutsua dario poemaren muiñak. Oraindik geiago egiztatzen du ondoren dionak: "Burdinean iduri zaio lo dagoela nik dakita zer eztitasun Zeruetako urdinean asmatzen du berdin lur-buxtinaren zerbait itxura. Hots, ez du onhartzan ahal mundua bi zati egin dadin, batto arimarena, bertzea gorputzarena." Aitortu bear da nekez airoso atera dezakean lanari

ekin diola Luis M. Mujikak, Orregaitik arida abstraktoan. Baiña abstraktoa ez da biderik egokiena tesis erako poema baterako. Abstraktoa ondo legoke poesia plastikan, musikan eta pintura dekorati-boan bezela, baiña ez deritxot ondo dagoenik —antz-irudi dekorati-boan izan ezik—, gauzak esan bear diran olerkirako. Orregaitik nekez konprenitu ditzake liburuak bere ariman dakarrena.

Ez da lenengo aldiz Mujikak ori egiten diguna, lenago ere eskeiñi zigun *Bide-giroak* (Editorial Sendo, Bilbao, 1963), au ere euskal-erderan, baiña itz-lauzko olerkian. Bai batean eta bai bestean esan-gura aundiak ditu, baiña bere izkuntza moldean tokirik ez duten esan-gurak. Expresionista da. Ori bai, Expresionista utsa. Eta ez impresionista, euskaldun batek bear lukean eran, Oteiza-ren iritiz. Eta, orregaitik, bere adierazpenak ez du sakontasunik. Azal utsezkoa ematen du. Ingumaren bezela dabil pinpilinpauxaka, oiñarririk gabe.

Paulo Iztuetak, liburuaren itzaurrean, dio: “Gandiaga-ren *Elorri*-k baiño batasun geiago dauka literalki”. Ez dut ulertu zergaitik datorren konparazio ori. Gandiaga-ren *Elorri* olerki-bilduma bat izanik ez da derrigorrezkoa poema batasun bat eskatzea. Baiña konparazio ori dakarrenez, esan bearrean gaude, Gandiaga-k olerkaritzaren eskola bat duela oiñarri: simbolista eskolarena. Ta bere *Elorri* simbolismuko euskal poemarik onenetakoa dugu noski. Berriz, Mujika-rena, Iztueta-k esanarren simbolismu aldera dijoala, ez da tinko tinkatzen molde orretan. Ez deritxot.

Ala ere, ez dago dudarik egilleak bide berriak urratu nai dituana, ta kezka orrek badu bere gogoan euskal olerkaritza lokartuari eragin naia. Ori ez da gutxi. Olerkari ustean bertsogintzan (bertso txarrak gaiñera) dabiltzanak baiño obeto dijoa bere bidean.

Bere poema obeto mugatuko genuke esanaz, experimental joerakoa dala. Kezka ori izatea ez da gutxi olerkari batentzat (ez da gutxi olerkari batentzat, diot; euskal olerkaritzat ditugunekin pentsatuaz. Ze, olerkariak, bere izakeran, benetako olerkaria bada, kezkak eragiñaz joan bear du bide berrien billa, artea sortaraziaz). Beraz, estimagarri zaigu Mujika-ren barne-gogoa. Bakarrik, obetago ezagutu bear luke olerkaritzak kondairan zear daraman martxa. Berak uste baitu olerkiaren edertasuna betikora biurtzen ari dala, berriz ere Machado eta Unamuno-ren erakora itzuliaz. Baiña jakin beza arteak bere goraberetan ez duela iñoiz atzera egiten, beti aurrera baizik. Eta eskola bat atzean uzten danean, berri bat arkitzen dala aurrean eguneko giroak bearturik. Ori bai, aurrekoan ez-ezik, aurreragokoetan ere baztertu ziran frutuen emaitzak aprobetxatuaz; baiña ez lenera, beti aurrera baizik. Erri esaerak dion bezela: aurreak erakusten du, atzea zelan erabilli. Idazkeran bertan ere ori gertatu da, erromantiko denborako idazkera astuna utzi eta bide berriak arkitu adierazteko, zorro-

tzago, zuzenago, azkarrago, bizkorrago, erromantiko denborak baiño lenago erabili zan idaz-tankerari antz geiago emanaz bere kementasunean, baiña ez era berdiñean. Euskeran berriz salto azkarragoa eman dugu: orain dala ogeitamar edo berrogei urtekoa utzi, ordukoak ezagutzen ez zituzten autore zarrak ezagutzean.

Era berri bat sortzeko, bere inguruko giroa bear du. Nekeza da kolpean sortzea. Gaiñera, orretarako dituan moldeak ez dakit egokienak diran. Ez du sentipen indarrrik, ta orregaitik ezta sentierazteko ere. Buru ta biotzaren aldetik ondo landu gabeak dirala esango nuke. Poemak, gizonetik gizonerakoak bear luke izan, eta ez gizonetik amets iduriko utsunera. Aski da esanaz kondairaren momentu berean oiñarritu bear duela. Ez bakarrik gaiaren muññaren aldetik, baizik egiteko eraren aldetik ere bai. Egiari igesik ibiliko ez bada.

Bere bertso librea gaitik ez dut ezer esango. Bertso librea geroago ta ugariago dijoa momentuko olerkaritzan. Baiña, geienetan ritmo batek josten du poema, asi goitik eta bera. Ori ere ez da derrigorrezkoa, gaur. Forma bera ere ez. Forma izan balu *Urdin eta Burdin* izango zan, eta ez *Urdin eta Burni*. Ta formaren bidez, erdi konturatzeke ritmoa bera ere lortuko zuan izenburu orretan. Orregaitik, izenburu orrek badirudi liburuaren ispillua dala. Ala ere, orretan ez dago derri-
gorrik. León Felipe-k dion bezela:

*Deshaced ese verso.
Quitadle los caireles de la rima,
el metro, la cadencia
y hasta la idea misma.
Aventad las palabras,
y si después queda algo todavía,
eso
será la poesía.*

Beraz, billutsik jarrita, ezer gelditzen ote zaio? Ni beintzat, ezer orren billa, alperrikako alegiñetan ibilli naiz. Ta ez joan Teilhard de Chardin-engana or arkitzen ez dugunaren billa. Arbola bakoitzari bere alorrean arkitu bear zaio frutua; ta ez auzokoan.

Dana dala, bide guziak erakusten dute zerbait. Eta berriz ere esango dut, askoz ere gustorago ikusten dedala Mujika-k bere errota experimentalean iraulkitzen duana, gauerdiz-galduetan lo gelditu zan poesian geldi daudenak baiño. Mujika-ren bezelako gogoan duten gizonekin munduaren gurpilla aurrera joango da; aurrera bizirik iraun dezan. Gizonak sortzetik dakarren gauzeekin jabetzeko ta sortarazteko

doaiari ukorik ez diolako egiten. Berak bezelakoak mugitzen dituzte ur-geldiak, ta uoldeak ekarri ditezke ongarrriak gure literaturaren uzta izan deigun.

J. SAN MARTIN.

* * *

Donostia'ko Añamendi Argitaratzaillea etengabe ari da euskal-kulturari eta gure gauzei erabat dagozten liburuak agertzen. Ona emen "Colección Añamendi" delakoan argitara diren zenbaiten berri larra:

Fantasia y realidad. Antología literaria vasca. Presentación y notas biográficas de Bernardo Estornés Lasa. I-II (33-34). 1964.

Eusko-idazleak, nolapait esateko, iru sailletan bereizten dira —azken aldi onetakoak beintzat— erabilli duten izkuntzaren arabera: ba ditugu euskal-idazleak eta, oriezaz gaiñera, bi erderatan egin duten Euskal-erriko semeak. Eta ba dirudi iru sail oriek, Estornés jaunak ederki dionez, iru mundu berezi direla elkarrengandik esiz eta murriz baztertuak. Orrexegatik, bada, elkargaturik eskeñi nai dizkigu emen, izkuntza gora-behera, sustrai batetik sortu diren landareak diren ezkerero. Euskerazko eta frantsesezko zatiak aldamenean dute gaztelaniazko itzulpena.

Lehen liburua, atarian dakarren Monzon'en "Bakartasun...!" clerkiar gaiñera, lau zatitan berezia ageri da. Erdal-prosa aurrenik: I. Urreiztieta ("La vieja narración", "En el hogar", "La madre"), Jean Jaureguiberry ("Atxaita"), M. Pelay ("Lasurtegui el bohemio", "Tempestad"), Miren Díez Ibarrondo ("Mira, madre"), J. M.ª Iribarren ("La Barranca", "Tarde de domingo en Tudela"), Félix Urabayan ("La cueva de los centauros"), José de Arteche ("Manchoni"), Esteban Calle Iturrino ("En busca del tesoro", "Un alto en el camino", "Evocación del Valhala", "El monstruo", "Desenlace inesperado"). Euskal-neurtitzak gero: Lizardi'ren "Xabiartxo'ren eriotza", Lauaxeta'ren "Neskatxu gorriska bati" eta "Begijen omenez", L. Jaurigi'ren "Pizkunde-eguzkia" eta Monzon'en "Kondea ta baratzaia". Irugarren zatian, beregain, Campion ("Roedores del mar") eta Baroja "Lecochandegui, el jovial"). Eta azkenik Ricardo Becerro de Ben-goaren *Romancero alavés*-etik arturirikako "Eguilaz" erromantzea.

Orren paretsu dabil bigarren liburua, Pierre Lustéguy'ren "Être basque" sarreran duela. Lehen zatian, Olivares Larrondo ("Tellagorri" atsegiña), Elias Amezaga eta Joxe Artetxe; bigarrenean, Orixe ("Jainkoagan bat" eta "Itzai zekena") eta Satarka ("Zugandik urrun"); J. M.ª Salaverria eta Peña y Goñi, irugarrenean eta, buka-